

Doc. JUDr. PhDr. Miroslav Mareš, PhD., PhDr. Josef Smolík, Ph.D.,
Mgr. et Mgr. Petra Vejvodová

Extremismus z pohledu vojáku

(Analýza sociologické sondy o problematice extremismu v AČR)

**VOJENSKÁ
SOCIOLOGIE**

Příspěvek se zabývá vztahem mezi politickým extremismem a vojáky ozbrojených sil České republiky z pohledu vojenského personálu. Je v něm konceptualizována hrozba přítomnosti extremistů armádě ve vztahu k demokratickému politickému režimu. Po uvedení problematiky následují metodologie, výsledky a interpretace výzkumné sociologické sondy, která byla uskutečněna v únoru a březnu 2009 v některých vojenských útvech AČR. Jako rizikové by měly být hodnoceny zvláště informace o kontaktech s extremisty v armádě a informace o velmi rozdílných postojích ve vztahu k důležitosti tématu „extremismus v armádě“.

1. Úvod

Téma politického extremismu ve vztahu k ozbrojeným silám České republiky je diskutováno především v souvislosti s několika odhalenými skandály, kdy příslušníci AČR na zahraniční misi měli na svých helmách umístěny symboly jednotek SS nebo byl jeden voják údajně zapojen do výcviku pravicových extremistů ze skupiny *White Justice* (Kopecký, Kratochvíl 2009). Jednotlivé odhalené excesy však samy o sobě nejsou ani podstatným indikátorem přítomnosti extremistických postojů v armádě, ani by neměly být hlavním důvodem pro zintenzivnění protiextremistické politiky zacílené na armádní prostředí. Důležité je sledovat především dlouhodobý celkový vývoj demokratického (či antidemokratického) přesvědčení příslušníků a příslušnic ozbrojených sil a to, jakým způsobem oni sami vnímají důležitost problematiky extremismu. Na tomto základě je pak možné stanovit i dlouhodobou strategii protiextremistického působení ve vojenském prostředí.

Postojům a názorům příslušníků AČR ve vztahu k extremismu se věnuje i tento článek. Navazuje na obecně pojaté články o protiextremistické politice (Danics 2007) i o vztahu extremistů k AČR (Mareš 2009). Jeho hlavním obsahem je prezentace analýzy dat ze sociologické sondy, která byla uskutečněna autory článku v přednáškách „Extremismus a jeho projevy v české společnosti ve vztahu k Armádě České republiky“, které autoři uskutečnili z důvodu zájmu Ministerstva obrany v letech 2008 a 2009 pro příslušníky několika vojenských útvarů v ČR. Obecné poznatky autorů získané během těchto přednášek i následných diskuzí již byly publikovány v konferenčním příspěvku (Mareš, Smolík, Vejvodová 2009), v tomto článku budou prezentovány výsledky výše zmíněné sociologické sondy. Ještě předtím je však v základních rysech třeba objasnit problematiku přítomnosti extremistů v AČR z celkového hlediska demokratického politického režimu, nikoliv tedy pouze jako bezprostřední hrozby pro ozbrojené síly ČR (tomu byl věnován již zmíněný text, Mareš 2009), i když i tyto atributy jsou pochopitelně z hlediska protiextremistické rovněž politiky důležité.

2. Nebezpečnost extremistických postojů a přítomnosti extremistů v AČR z hlediska demokratického politického režimu

Němečtí politologové Uwe Backes a Eckhard Jesse stanovili šest hlavních oblastí, v nichž může extremismus ohrozit demokratický politický režim. Jsou jimi:

- volby (tj. volební zisky),
- organizace (velikostí a strukturovanost extremismu),
- ideologie (její ucelenost),
- styl jednání (efektivita legality anebo militantnosti),
- extremistické postoje (jejich rozšíření ve společnosti),
- infiltrace (propojením se společností) (Backes, Jesse 2005: 12-14).

Vymezená kritéria je možné vztáhnout i ke specifickému aktéru politického systému, jímž jsou ozbrojené síly. Pokud se týká prvního z nich – volebních zisků – nepředstavuje přítomnost extremistů a sympatizantů v AČR zásadní problém. Vzhledem k postupující redukci počtu armádního personálu v ČR (Pernica 2007: 49) a relativně malému stávajícímu počtu příslušníků profesionální armády (kolem 25 000 mužů a žen) se jedná o relativně malý voličský segment ve vztahu k více než osmi milionům registrovaných voličů v ČR. Navíc nelze předpokládat, že by všichni vojáci a vojačky hlasovali jednotně. Vysoká podpora extremistických subjektů ve volbách ze strany armády by však mohla vyslat negativní signál.

Druhé kritérium – organizovanost – může mít mnohem větší vliv, a to tehdy, pokud by extremisté disponovali organizovanými buňkami v armádě a vojáci začlenění do extremistických struktur by své zkušenosti využívali k budování efektivní extremistické organizace. Na třetí kritérium – ucelenost ideologie – mohou mít vliv pouze někteří vzdělaní příslušníci ozbrojených sil (ti mohou rozpracovat i speciální programy extremistů ve vztahu k vojenství a bezpečnosti).

Zásadní význam má styl jednání extremistů, a to ve smyslu možného zneužití ozbrojených sil pro prosazování extremistických zájmů. Silový charakter armády umožňuje v případě jejího ovládnutí extremisty (včetně ovládnutí jednotlivých důležitých útvarů) snazší dobytí moci ve státě pro nedemokratické síly. S tímto problémem souvisí i problémy infiltrace (ta je ve vztahu k armádě pro extremisty důležitá) a rozšíření extremistických postojů ve veřejnosti. Pokud budou extremistické postoje rozšířeny i v armádě (byť relativně málo početné), může tento fakt mít zastrašující roli na demokratickou veřejnost (obavy postavit se extremistům, „když je podporují už i vojáci“) anebo roli negativního vzoru (extremismus není tak špatný, když jej podporují už i vojáci“). Ze všech výše uvedených důvodů je třeba danou problematiku zkoumat, přičemž dílčí součástí celkových znalostí jsou i výsledky naší sociologické sondy.

3. Metodologie výzkumu

Tato sociologická sonda byla realizována formou dotazníkového [1] šetření v rámci 21 přednášek, které se uskutečnily v únoru a březnu 2009. Dotazníkové šetření proběhlo vždy v závěru přednášek a z metodologického hlediska se jednalo o účelový výběr,

který má značně omezenou možnost generalizace závěrů (srov. Disman 2000). Dotazníkové šetření proběhlo cíleně na konci přednášky z toho důvodu, aby bylo zamezeno chybné interpretaci a vnímání pojmu politický extremismus. Často se tak děje právě kvůli nadměrnému užívání tohoto pojmu v médiích a ne vždy je pojem použit správně. Přednáška měla zajistit, že nedojde k záměně s ostatními pojmy používanými v souvislosti s radikálním chováním.

Přesto je účelový výběr a závěry z takto realizovaného sociologického šetření významným orientačním materiálem. Zkoumaný vzorek Armády ČR tedy reprezentoval pouze posluchačky a posluchače přednášek, které se týkaly problematiky extremismu v kontextu ozbrojených sil ČR.

Dotazníkové šetření bylo zvoleno z toho důvodu, že se a) jedná o vysoce efektivní techniku sběru dat s relativně rychlou možností tato data zpracovat, b) umožňuje poměrně snadno získat informace od velkého počtu jedinců v poměrně krátkém čase (přestože dochází i při této metodě k redukci získaných dat), c) s relativně malým nákladem, a d) zajišťuje anonymitu respondentů (srov. Disman 2000, Ferjenčík 2000, Hendl 2005, 2006).

Limitem každého dotazníkového šetření je fakt, že tato forma získávání informací klade vysoké nároky na ochotu dotazovaného, který se může libovolně rozhodnout na některé otázky neodpovídat a „přeskočit“ je (Disman 2000: 141). Typické je, že respondent odmítá odpovídat na otázky, které jsou z jeho pohledu příliš osobní (tzn., směřující k identifikaci jeho osoby), protože není přesvědčen o anonymitě výzkumu. Tento faktor lze vzít v úvahu při vysoké míře absentujících odpovědí na otázku délky služby v AČR a věku. Absenci odpovědí lze rovněž vysvětlit prostou nepozorností a přehlédnutím otázky. V průběhu dotazníkového šetření bylo zaznamenáno pouze výjimečně neporozumění otázkám, které byly následně respondentům vysvětleny.

Tato sociologická sonda se uskutečnila po přednáškách v termínu od 23. února do 30. března v celkem 21 vojenských útvech (v Bučovicích, Vyškovu, Hranicích na Moravě, Práslavicích, Lipníkem nad Bečvou, Přerovu, Opavě, Chrudimi, Čáslavi, Náměšti nad Oslavou, Liberci, Žatci, Olomouci, Pardubicích (dvě přednášky), Táboru, Jincích, Jindřichově Hradci, Bechyni, Strakoniciích a Staré Boleslavi). Dotazníkového šetření se zúčastnilo 968 osob, z toho bylo 820 mužů a 117 žen. Celkově se dotazník skládal ze základních sociologických údajů: vojenský útvar, věk respondenta, pohlaví, dosavadní délka služby v AČR.

První čtyři tvrzení se týkala obecnějšího vztahu mezi AČR a fenoménem extremismu. Následující baterie otázek/tvrzení, kterých bylo celkově 13, se zaměřila na konkrétní vztah respondentů k různým aspektům extremismu. Respondent měl vymezit svůj názor na pětistupňové škále: „určitě ano“, „spíše ano“, „spíše ne“, „určitě ne“ a „nevím“. Obecně převažovaly středové odpovědi „spíše ano“ a „spíše ne“, což je odrazem postojů dotazovaných a zároveň je takový výsledek charakteristický pro kontroverzní témata (jako je právě extremismus), kdy dotazovaní sami sebe umísťují do středové pozice kvůli možnosti prolomení anonymity.

4. Výsledky

Než se budeme věnovat jednotlivým výsledkům této sociologické sondy ve vztahu k extremismu, je třeba představit rozložení respondentů z jednotlivých vojenských útvarů AČR, rovněž jako zastoupení respondentů dle délky služby, věku a pohlaví.

Tab. 1: Rozložení respondentů dle vojenského útvaru (QA faktor)

	četnosti	%
Bučovice	60	6,2
Vyškov	48	5,0
Hranice na Moravě	87	9,0
Přáslavice	63	6,5
Lipník nad Bečvou	29	3,0
Přerov	19	2,0
Opava	20	2,1
Chrudim	58	6,0
Čáslav	56	5,8
Náměšť nad Oslavou	40	4,1
Liberec	34	3,5
Žatec	32	3,3
Olomouc	48	5,0
Pardubice	93	9,6
Tábor	70	7,2
Jindřichův Hradec	32	3,3
Bechyně	48	5,0
Strakonice	44	4,5
Stará Boleslav	87	9,0
total	968	100,0

Jak vyplývá z tab. 1, nejvíce respondentů odpovědělo ve VÚ v Pardubicích (93), v Hranicích na Moravě a ve Staré Boleslavi (shodně 87). Nejméně respondentů bylo z Přerově (19) a v Opavě (20), což bylo ovlivněno i počtem posluchačů, kteří se zúčastnili přednášek s výše popsanou problematikou. Průměrný počet respondentů byl tedy 51.

Tab. 2: Délka služby v AČR (faktor QB)

průměr	11,6	směr. odchylka	7,7
minimum	0,33		
maximum	39		
neodpovědělo	27,30 %		

Dalším významným faktorem, který je zajímavý z hlediska obecných sociologických poznatků, je i délka služby v AČR. Ze sociologické sondy vyplynulo, že průměrná délka služby v AČR je 11 roků.

Tab. 3: Věk respondentů (faktor QC)

průměr	33	směr. odchylka	7,2
minimum	19		
maximum	60		
neodpovědělo	27,30 %		

Z odpovědí respondentů vyplynulo, že jejich věk se pohybuje v rozmezí mezi 19 a 60 lety, přičemž průměrný věk byl 33 let. Je však nutné uvést, že 27,3 % respondentů odmítlo odpovědět na tento základní sociologický ukazatel.

Tab. 4: Pohlaví respondentů (faktor QD)

	četnosti	%	validní %
žena	117	12,1	12,5
muž	820	84,7	87,5
neodpovědělo	31	3,2	100,0
total	968	100,0	

Z hlediska genderového složení respondentů vyplynulo, že ve skupině respondentů převažovali muži (87,5 %) před ženami (12,5 %).

Tab. 5: Důležitost tématu extremismu pro příslušníky AČR (faktor QE)

	četnosti	%	validní %
zcela nedůležité	55	5,7	5,9
–	135	13,9	14,4
–	373	38,5	39,8
–	245	25,3	26,1
velmi důležité	130	13,4	13,9
neodpověděl	30	3,1	
total	968	100,0	100,0

Dalšími relevantními okruhy byly faktory důležitosti extremismu, setkání s extremismem či významnosti tématu extremismu (tab. 5-7). Z šetření vyplynulo, že se téma extremismu respondentům nejeví ani jako důležité, ani jako nedůležité (39,8 %). Bližší výsledky představuje tab. 5.

Tab. 6: Setkání s extremismem a radikalismem v rámci AČR (faktor QF)

	četnosti	%	validní %
ano	292	30,2	30,2
nevím	52	5,4	5,4
ne	623	64,3	64,3
neodpověděl	1	0,1	0,1
total	968	100,0	100,0

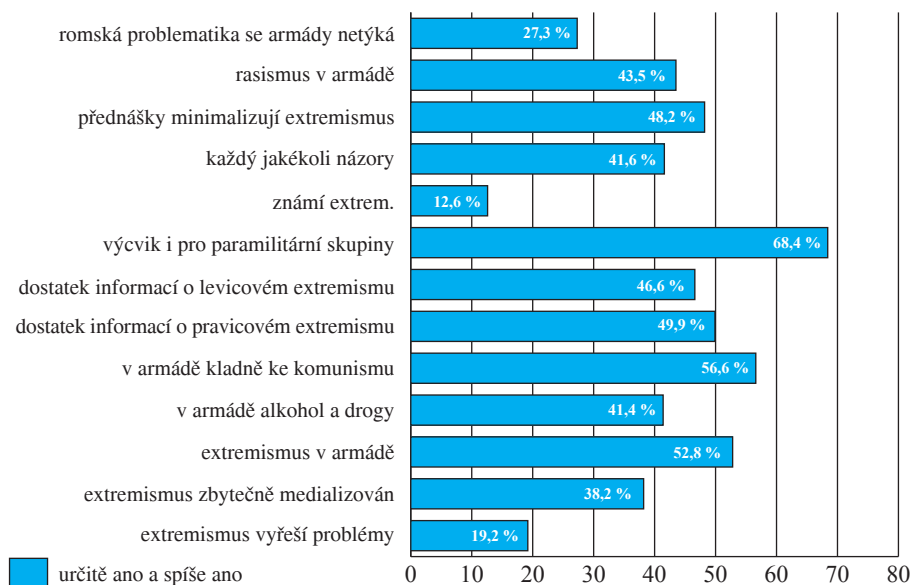
Poměrně varujícím zjištěním v rámci sociologické sondy bylo, že se 30,2 % respondentů v rámci AČR setkala s projevy politického extremismu a radikalismu (přičemž v dotazníku byly nabídnuty možnosti propagace jak pravicových, tak i levicových ideologií, konkrétně pak nacismu, fašismu, komunismu i anarchismu).

Tab. 7: Důležitost témat, která do politiky vnášejí extremistické organizace (faktor QG)

	četnosti	%	validní %
zcela nedůležitá	45	4,6	4,6
–	96	9,9	9,9
–	386	39,9	39,9
–	279	28,8	28,8
velmi důležitá	160	16,5	16,5
neodpověděl	2	0,3	0,3
total	968	100,0	100,0

Další okruh se zaměřil na subjektivní vnímání „extremistických“ témat pro českou společnost. Těmito tématy byly například tzv. romská otázka, odpor proti kapitalismu (blíže tab. 7). Respondenti ve velké míře konstatovali, že témata nejsou ani důležitá, ani nedůležitá (40 %). Za důležitá a velmi důležitá témata však tato témata označilo celkem 45, 5 % respondentů.

Obsáhlou částí byla baterie otázek, která se týkala konkrétních postojů příslušnic a příslušníků AČR ve vztahu k fenoménu extremismu (faktor QI až QT). Souhrnný graf pro baterii otázek QI až QT znázorňuje sloučené odpovědi „určitě ano“ a „spíše ano“. Odpovědi „určitě ne“ a „spíše ne“ představují dopočet do 100 %. Odpovědi „nevím“ nejsou do celku započítány.

Tab. 8: Postoje k problematice extremismu

Z baterie týkající se konkrétních postojů vyplynulo, že si respondenti jsou vědomi toho, že armádní výcvik může být extremisty zneužit k vycvičení paramilitárních skupin (68,4 %). Minimálně znepokojivým zjištěním je i skutečnost, že 56,6 % respondentů uvedlo, že se v armádě setkali s kladným hodnocením komunistického období

(v letech 1948-1989), stejně jako varující ukazatel toho, že i v AČR se lze setkat s extremisty či radikály (52,8 %) a s projevy rasismu, což uvedlo 43,5 % dotázaných. Údaj o 12,6 % respondentů, kteří mají známé mimo AČR, které by bylo možné označit za politické extremisty či radikály, by bylo třeba podrobit hlubšímu zkoumání, která sonda neumožnila.

Pokud by se jednalo pouze o volné známosti, nebyl by to problém. Avšak pokud by se jednalo o dobré známé, kteří mohou ovlivnit myšlení a jednání vojáků, bylo by třeba věnovat této problematice značnou pozornost. Téměř polovina dotázaných také uvedla, že má dostatek informací o problematice pravicové a stejně tak levicového extremismu a radikalismu (bližší výsledky viz tab. 8).

Tab. 9: Analýza hlavních komponent QI až QT

	faktory			
	1	2	3	4
extremismus v armádě	0,797	0,034	0,121	0,068
v armádě alkohol a drogy	0,782	-0,100	-0,130	-0,136
v armádě kladně ke komunismu	0,697	-0,045	0,114	-0,094
rasismus v armádě	0,745	0,015	0,150	0,159
dostatek info o pravicovém extr.	-0,030	0,953	0,046	-0,068
dostatek info o levicovém extr.	-0,046	0,957	0,043	0,006
extr. vyřeší problémy	0,082	-0,010	0,666	-0,178
Známi extrem.	0,285	0,129	0,658	0,100
každý jakékoli názory	-0,029	0,004	0,578	-0,025
extr. zbytečně medializován	-0,123	0,025	0,396	-0,636
přednášky minimalizují extr.	-0,094	-0,039	0,073	0,844

Tabulka 9 analyzuje čtyři komponenty, které společně korelují. K analýze těchto čtyř hlavních komponent byla využita statistická metoda Varimax. Tučně jsou v tab. 9 korelace položek, které jsou vyšší než 0,5. Analýza hlavních komponent vygenerovala čtyři faktory z otázek QI až QT. Otázky, které analýza nezahrnuje, nepatřily jednoznačně k žádnému z těchto faktorů. Faktory představují určité typy postojů k extremismu. První faktor zahrnuje otázky týkající se hodnocení armády. Druhý faktor zahrnuje otázky týkající se úrovně informovanosti. Třetí faktor zahrnuje postoje k extremismu. Čtvrtý faktor zahrnuje otázky týkající se veřejné prezentace extremismu.

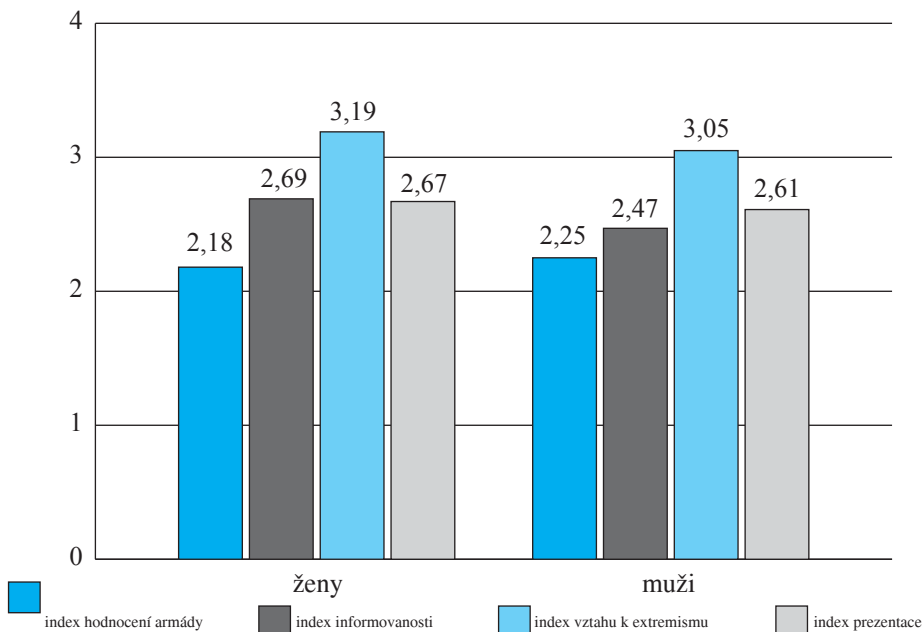
Tab. 10: Indexy extremismu

	N	průměr	směrodatná odchylka
index hodnocení armády	693	2,23	0,72
index informovanosti	906	2,50	0,75
index vztahu k extremismu	817	3,06	0,62
index prezentace	855	2,62	0,56

Na základě zjištěných faktorů byly vytvořeny čtyři součtové indexy. Každému respondentovi bylo připsáno skóre, kterého dosáhl pro daný faktor, a vyděleno počtem položek v daném faktoru. Vznikly tak čtyři indexy (index hodnocení armády, index

informovanosti, index vztah k extremismu a index prezentace). Všechny indexy nabývají hodnot od 0 do 4 (blíže tab. 10). Indexy extremismu podle pohlaví ukazuje graf.

Graf: Index extremismu podle pohlaví

Podle grafu to vypadá, že není mezi ženami i muži rozdíl v těchto indexech a dokazují to i nízké asociační koeficienty, které mluví o žádném až triviálním vztahu ($Eta = 0,029$ pro index hodnocení, $Eta = 0,1$ pro informovanosti, $Eta = 0,075$ pro index vztahu k extremismu a $Eta = 0,035$ pro index prezentace).

Dalším zajímavým zjištěním bylo samotné zhodnocení tématu extremismu v AČR dle jednotlivých útvarů, přičemž se hodnota „velmi důležité“ pro AČR pohyboval u VÚ v rozmezí 0 – 35,3 % (Lipník nad Bečvou, Opava). Zcela důležité a důležité celkově je téma extremismu pro AČR vnímáno nejvíce u VÚ Opava (70,6 %), Hranice (51,2 %) a Liberec (46,9 %). Naopak hodnota „zcela nedůležité“ nabývala hodnot 0 – 18,6 % (Přerov, Opava, Olomouc, Strakonice; Tábor). Celkově téměř u všech VÚ převažuje u dotázaných názor, že téma není důležité ani nedůležité. Výrazněji vyšších hodnot v kategoriích zcela nedůležité a nedůležité dosahují VÚ Chrudim (41,4 %), Vyškov (38,3 %) a Tábor (37,2 %). Bližší pohled představuje tabulka 11 (str. 171).

V dotazníkovém šetření respondenti rovněž dostali prostor pro písemné vyjádření dalších vlastních názorů k přednášené problematice, které jednotlivé otázky nepostihly či se jich dotkly jen částečně. Stejně tak se mohli přesněji vyjádřit i k jednotlivým otázkám uvedeným v dotaznících. Okomentovat mohli i to, zda zvolená forma „osvěty“ – tedy přednáška s diskuzí – v problematice politického extremismu a radikalismu je vhodně zvolenou cestou.

Ochotu rozepsat připomínky a komentáře jak k dotazníkům, přednášce nebo celkově k politickému extremismu projevil jen malý podíl respondentů.

Tab. 11: Důležitost extremismu podle útvaru

	zcela nedůležité	–	–	–	velmi důležité	total
Bučovice	5,0 %	10,0 %	38,3 %	28,3 %	18,3 %	100,0 %
Vyškov	4,3 %	34,0 %	21,3 %	25,5 %	14,9 %	100,0 %
Hranice	3,7 %	9,8 %	35,4 %	28,0 %	23,2 %	100,0 %
Přáslavice	8,3 %	18,3 %	38,3 %	25,0 %	10,0 %	100,0 %
Lipník nad Bečvou	3,6 %	10,7 %	50,0 %	35,7 %	0,0 %	100,0 %
Přerov	0,0 %	16,7 %	50,0 %	27,8 %	5,6 %	100,0 %
Opava	0,0 %	5,9 %	23,5 %	35,3 %	35,3 %	100,0 %
Chrudim	15,5 %	25,9 %	36,2 %	10,3 %	12,1 %	100,0 %
Čáslav	3,7 %	16,7 %	48,1 %	22,2 %	9,3 %	100,0 %
Náměšť nad Oslavou	5,0 %	5,0 %	45,0 %	32,5 %	12,5 %	100,0 %
Liberec	3,1 %	12,5 %	37,5 %	21,9 %	25,0 %	100,0 %
Žatec	9,7 %	16,1 %	41,9 %	19,4 %	12,9 %	100,0 %
Olomouc	0,0 %	6,3 %	47,9 %	33,3 %	12,5 %	100,0 %
Pardubice	2,3 %	11,5 %	39,1 %	34,5 %	12,6 %	100,0 %
Tábor	18,6 %	18,6 %	35,7 %	18,6 %	8,6 %	100,0 %
Jindřichův Hradec	3,2 %	12,9 %	41,9 %	25,8 %	16,1 %	100,0 %
Bechyně	12,8 %	17,0 %	38,3 %	21,3 %	10,6 %	100,0 %
Strakonice	0,0 %	20,5 %	38,6 %	31,8 %	9,1 %	100,0 %
Stará Boleslav	2,4 %	6,0 %	48,8 %	26,2 %	16,7 %	100,0 %

Zajímavé zjištění z genderového hlediska je, že z celkového počtu dotazníků s roze-psanými dalšími názory a připomínkami pocházela většina od mužů (90 %), a tedy méně od žen (10 %). Tito respondenti, kteří se dále rozepisovali, ale tak, že pouze hodnotili přednášku, vyjádřili se ve většině případů pozitivně. 78 % respondentů ze skupiny píšících vlastní komentář k formě přednášky napsalo, že přednáška proběhla kvalitně, byla zajímavá a plodná. Dobře byly vysvětleny rozdíly mezi jednotlivými typy extremismu a objevily se i názory, že by podobné přednášky byly vítány častěji a mohly by trvat i delší dobu než dvě hodiny (tento názor se objevil pouze jednou a je zřejmé, že pokud by přednáška měla trvat déle, musela by být koncipována odpovídajícím způsobem vzhledem k postupně klesající pozornosti posluchačů).

Ti respondenti, kteří hodnotili přednášku kladně, rovněž odpověděli, že tento způsob zvyšování informovanosti může v armádě minimalizovat radikální a extremistické názory (varianty odpovědi „určitě ano“ a „spíše ano“) a domnívají se, že problematika politického extremismu je pro příslušníky Armády ČR spíše důležité téma.

Naopak přednášku negativně hodnotící respondenti (22 %) upozorňovali na složitou strukturovanost, na přílišnou širokost tématu a s tím související přijímání velkého množství informací. Rovněž respondentům chybělo více audiovizuálního materiálu. Pro tuto skupinu dotazovaných téma politického extremismu není příliš důležitým tématem a stejně tak si nemyslí, že přednášky a diskuze by mohly ovlivnit radikální a extremistické názory v armádě.

Kromě hodnocení přednášky se část respondentů vyjadřovala blíže k jednotlivým otázkám z dotazníků nebo k problematice politického extremismu celkově. Objevily se dotazy a polemiky nad jednotlivými formulacemi např. co znamená „romská problematika“, či co si jedinec může představit pod „projevem politického extremismu a radikalismu“. Respondent (muž, 30 let) nabízí otázku, zda je projevem politického extremismu vyjadřování se hanlivě o romské menšině před přáteli. K romské otázce se váže rovněž komentář respondenta (muž, 32 let), který uvádí, že „romská otázka je pouze přetvářkou“ a místo toho „by měly být vzpomínány otázky správného občana a plnění a dodržování občanských povinností“. Respondent poukazuje na příklad Chomutova a místních neplatičů.

Další skupina komentářů se týká faktorů ovlivňujících míru politického extremismu a radikalismu ve společnosti. Jeden z respondentů (muž, 54 let) vyjádřil názor, že takovým faktorem jsou hospodářské krize a prohlubující se rozdíl mezi chudými a bohatými. Na jedné straně se obyčejným lidem zhoršuje životní situace a na druhé narůstá počet milionářů „díky rozkrádání za tichého souhlasu státu a mocenských orgánů“. Tedy i fungování systému může mít vliv na extremismus ve společnosti. Rovněž se objevil názor (muž, 34 let), že podporu politickému extremismu a radikalismu nepřímo přináší i absentující veřejná diskuze a informovanost o kořenech národa. Respondent vyjádřil názor, že od roku 1989 se nemluví o našich slovanských kořenech, jež nahradila západní kultura. Mladí lidé v tomto směru mají kolem sebe vakuum a připojí se k prvnímu, kdo jim nabídne kořeny nalézt, tedy i k politickým extremistům.

Diskutována je i role médií v souvislosti s danou problematikou, a to ve dvou rovinách – pozitivní vliv médií, kdy můžou sehrát tu roli, že se medializovaný problém začne řešit (demokratickou cestou) (muž, 30 let), a negativní vliv médií, která se málo věnují vzniku politického extremismu (muž, 34 let).

Komentáře přímo navazující na Armádu ČR a politický extremismus se objevily v malé míře. Podle jednoho z respondentů (muž, 49 let) postoje jednotlivců v Armádě ČR k extremismu jsou přímo úměrné věku, tzn. čím mladší, tím větší možná inklinace. Tyto názory se podle dotazovaného při vstupu do služby odfiltrovat nedají, a proto je důležitá průběžná práce s vojáky. Respondent rovněž uvádí, že téma politického extremismu je v Armádě ČR potřeba diskutovat vzhledem k nasazování vojáků do zahraničních misí. Další názor (muž, 30 let) vyjadřuje přesvědčení (v souvislosti se získávání vojenského výcviku za účelem provádění paramilitární činnosti), že jedinec nemusí nutně vstupovat do armády, aby takový výcvik získal, protože existuje celá řada volně dostupných manuálů v tištěné podobě či na internetu.

Závěr

Z analýzy přednášek pro AČR a následných diskuzí vyplynulo, že úroveň zájmu o problematiku extremismu je velmi rozdílná a hlubší zájem se týká pouze některých vojáků. Zajímavé jsou i podstatné rozdíly ve vnímání problematiky mezi jednotlivými útvary. Pro budoucí koncipování protixtremistické politiky v AČR je třeba zohlednit skutečnost, že podle nadpoloviční většiny respondentů se lze s extremisty setkat v AČR, a téměř pětina z nich se domnívala, že extremismus vyřeší některé problémy.

I když zjištěné údaje dokazují skutečnost, že kolem poloviny respondentů se domnívá, že má dostatečné znalosti o problematice pravicového či levicového extremismu, nelze

přestat se systematickým vzděláváním příslušníků ozbrojených sil ČR v této oblasti. Do budoucna je třeba uvažovat i o cílené osvětové politice vůči těm vojákům a vojáčkyním, kteří inklinují k názorům obdobným těm, které využívají ve své propagandě extremisté.

Je třeba zaměřit se i na konkrétní útvary, v nichž se vyskytují problémy s extremismem anebo je deklarován nezáměr o problematiku. Specifickou výzvou je i prohloubení znalostí o více než desetině respondentů, kteří mají vně armády známé mezi extremisty a radikály. Poskytování znalostí a vědomostí příslušníkům a příslušnicím AČR by se každopádně nemělo omezit pouze na informace o extremistických organizacích, symbolech apod., ale mělo by celkově objasnit problematičnost extremistické politiky pro vývoj demokracie a občanské společnosti z armádního pohledu.

Tento příspěvek byl zpracován v rámci grantového projektu GAČR GA407/09/0100 „Soudobý paramilitarismus v České republice v kontextu transnacionálních vývojových trendů politického násilí v Evropě“

Poznámka:

[1] Dotazník OBSS FSS 1/2009 je k dispozici u autorů textu.

Použitá literatura a prameny:

- BACKES, Uwe, JESSE, Eckhard. *Vergleichende Extremismusforschung*, Baden Baden: Nomos Verlag, 2005, ISBN 3-8329-0997-4.
- CHARVÁT, Jan. *Současný politický extremismus a radikalismus*. Praha: Portál, 2007, ISBN 978-80-7367-098-6.
- DANICS, Štefan. Principy protiextremistické politiky ČR. *Vojenské rozhledy*, 2007, ročník 16 (48), č. 1, s. 9-20. ISSN 1210-3292.
- DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum, 2000, 3. vydání, ISBN 80-246-0139-7.
- FERJENČÍK, Ján. *Úvod do metodologie psychologického výzkumu*. Praha: Portál, 2000, ISBN 80-7178-367-6.
- HENDL, Jan. *Přehled statistických metod zpracování dat*. Analýza a metaanalýza dat. Portál: Praha, 2006, ISBN 80-7367-123-9.
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum*. Základní metody a aplikace. Portál: Praha, 2005, ISBN 80-7367-040-9.
- KOPECKÝ, Josef – KRATOCHVÍL, Luboš. *Armáda odstavila vojáky s SS symboly a vyhodila trenéra z White Justice*. Idnes.cz, 9. listopadu 2009, dostupné z http://zpravy.idnes.cz/armada-odstavila-vojaky-s-ss-symboly-a-vyhodila-trenera-z-white-justice-1ns-/domaci.asp?c=A091109_104459_domaci_cem (staženo 31. 1. 2010).
- MAREŠ, Miroslav. Hrozba politického extremismu z hlediska ozbrojených sil České republiky. *Vojenské rozhledy*, 2009, roč. 18 (50), č. 2, s. 138-151, ISSN 1210-3292.
- MAREŠ, Miroslav, SMOLÍK, Josef, VEJVODOVÁ, Petra. Extremismus – věc vojenská? In SVOBODA, Ivo, SALIGER, Radomír (eds.). *Příprava profesionálů v obranných a bezpečnostních silách: Sborník příspěvků z mezinárodní vědecko-odborné konference*. Brno: Univerzita obrany, 2009, s. 94-98. ISBN 978-80-7231-567-3.
- MAREŠ, Miroslav. *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR*. Brno: Barrister&Principal, 2003, ISBN 80-86598-45-4.
- MAREŠ, Miroslav. *Symboly používané extremisty na území ČR v současnosti*. Praha: Ministerstvo vnitra, 2006, Bez ISBN.
- PERNICA, Bohumil. *Profesionalizace ozbrojených sil. Trendy, teorie a zkušenosti*. Praha: MO ČR-AVIS, 2007, ISBN 978-80-7278-381-6.